Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри географії та методики її викладання

_____ Ігор Касіяник
«26» серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ҐРУНТОЗНАВСТВО І ГЕОГРАФІЯ ҐРУНТІВ

фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

за освітньо-професійною програмою *Середня освіта* (*Географія. Історія)*

спеціальності *014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)*

галузі знань *01 Освіта/Педагогіка*

мова навчання: *українська*

2025-2026 навчальний рік

Розробники програми: Андрій ЛІСОВСЬКИЙ, к. геогр. н, старший викладач кафедри географії та методики її викладання.

Ухвалено на засіданні кафедри географії та методики її викладання

Протокол № 10 від 26 серпня 2025 року

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньої програми Станіслав ПРИДЕТКЕВИЧ

ЗМІСТ РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Метою вивчення вибіркового освітнього компоненту професійної підготовки «Ґрунтознавство і географія ґрунтів» є формування у студентів фахових компетентностей шляхом набуття знань про різноманітність ґрунтів, складність і динамічність ґрунтового покриву, його реакції на антропогенні впливи.

2. Обсяг дисципліни

Найменування показників	**Характеристика навчальної дисципліни**
	денна форма здобуття освіти
Рік навчання	2025-2026
Семестр вивчення	4
Кількість кредитів ЄКТС	3
Загальний обсяг годин	90
Кількість годин навчальних занять	30
Лекційні заняття	14
Практичні заняття	16
Семінарські заняття	-
Лабораторні заняття	-
Самостійна робота	60
Форма підсумкового контролю	Залік

3. Статус дисципліни – вибірковий освітній компонент.

4. Передумови для вивчення дисципліни: вибірковий освітній компонент.

5. Знання та вміння:

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

знати: предмет і об’єкт ґрунтознавства та географії ґрунтів як науки, їх практичне значення та зв’язок з іншими природничими дисциплінами, місце в системі наук; основні фактори ґрунтоутворення; склад, будову та властивості ґрунтів; морфологічні ознаки ґрунтів і ґрунтові горизонти; основні процеси ґрунтоутворення; класифікацію та систематику ґрунтів; закономірності географічного поширення ґрунтів у світі та в Україні; характеристику основних типів ґрунтів; родючість ґрунтів та фактори, що її визначають; основні види деградації ґрунтів і заходи їх охорони та раціонального використання.

вміти: визначати морфологічні ознаки ґрунтів і описувати ґрунтовий профіль; розпізнавати основні типи ґрунтів за їх властивостями; аналізувати фактори ґрунтоутворення та оцінювати їх вплив; встановлювати закономірності поширення ґрунтів; оцінювати родючість ґрунтів і їх агрономічні властивості; виявляти процеси деградації ґрунтів та обґрунтовувати заходи їх запобігання; використовувати ґрунтові карти та інші

джерела інформації для аналізу ґрунтового покриву; застосовувати отримані знання для раціонального використання земельних ресурсів.

6. Методи навчання:

За джерелом інформації:

- словесні: розповідь, пояснення, бесіда;
- наочні: ілюстрація, демонстрація, самостійне спостереження;
- практичні: вправи, практичні роботи;

За ступенем керування здобувачами вищої освіти:

- навчальна робота під керівництвом викладача;
- самостійна робота з літературними джерелами;
- письмова робота, лабораторна робота;

Методи стимулювання інтересу до навчання:

- навчальні дискусії;
- створення ситуацій пізнавальної новизни;
- створення ситуацій зацікавленості.

Самостійна робота.

Дистанційний метод навчання в інформаційній системі Moodle.

8. Засоби діагностики результатів навчання:

Завдання поточного контролю, бесіда, усне опитування, письмові завдання, завдання модульної контрольної роботи.

9. Програма навчальної дисципліни

Денна форма здобуття освіти

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	разом	у тому числі		
		лекційні заняття	практичні заняття	самостійна робота
Змістовий модуль 1. Географія Хмельницької області				
Тема 1. Ґрунтознавство як наука	9	2	2	5
Тема 2. Чинники ґрунтоутворення	9	2	2	5
Тема 3. Елементарні ґрунтові процеси.	9	2	2	5
Тема 4. Морфологічні ознаки та властивості ґрунтів	9	2	2	5
Тема 5. Фізичні та фізико-хімічні процеси і властивості грунтів	9	2	2	5
Тема 6. Ґрунти арктичної і тундрової зони.	9	2	2	5
Тема 7. Ґрунти тайгово-лісової зони	9	2	2	5
Тема 8. Ґрунти лісостепової і степової зон	9		2	7
Тема 9. Ґрунти субтропічних, тропічних і екваторіальних зон	9			9
Тема 10. Антропогенні ґрунти	9			12
Разом годин	**90**	**14**	**16**	**60**

10. Форми поточного та підсумкового контролю.

Форми поточного контролю: Поточний контроль проводиться з метою перевірки рівня підготовки здобувачів вищої освіти за визначеною темою; забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та здобувачами вищої освіти, управління навчальною мотивацією здобувачів. Поточний контроль проводиться у формі усного опитування, письмового контролю, виступів здобувачів при обговоренні теоретичних питань, виконанні практичних завдань, перевірки самостійної та індивідуальної роботи.

Форма модульного контролю: модульна контрольна робота.

Форма підсумкового контролю: залік.

11. Критерії оцінювання результатів навчання

Оцінювання результатів навчання здобувачів здійснюється згідно Положення про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (нова редакція) від 05.03.2024, № 22-ОД.

Система оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти базується на принципах систематичності, комплексності, об'єктивності, обґрунтованості, диференційованого підходу.

Система оцінювання передбачає активну роботу здобувачів вищої освіти впродовж семестру та отримання ними оцінки за практичні заняття, модульну контрольну роботу, самостійну роботу, залік, сума яких складає підсумкову рейтингову оцінку.

Поточний і модульний контроль (100 балів)			**Сума**
Поточний контроль	МКР	Самостійна робота	100
50 балів	40 балів	10 балів	

Поточний контроль. Максимальний бал оцінки поточної успішності здобувачів вищої освіти на кожному навчальному занятті – 12.

Рівні навчальних досягнень	**Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)**	**Критерії оцінювання**
Початковий (понятійний)	1	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так" чи „ні".
	2	Здобувач вищої освіти недостатньо усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні „так" чи „ні"; може самостійно знайти в підручнику

		та в інших джерелах інформації відповідь.
	3	Здобувач вищої освіти намагається аналізувати навчальний матеріал на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі закономірності процесів і явищ; робить спроби виконання репродуктивних вправ і завдань; за допомогою викладача виконує прості завдання і задачі (за готовим алгоритмом).
Середній (репродуктивний)	4	Здобувач вищої освіти володіє початковими знаннями з курсу, здатний виконати методичні завдання й педагогічні задачі за зразком; орієнтується в методичних термінах, поняттях і визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу з дисципліни викликає значні труднощі.
	5	Здобувач вищої освіти розуміє суть навчальної дисципліни, може дати визначення понять (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником та іншими джерелами інформації, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; виконує прості завдання й задачі за алгоритмом, але окремі висновки є нелогічними та непослідовними.
	6	Здобувач вищої освіти розуміє основні положення навчального матеріалу з курсу, може поверхнево аналізувати ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час виконання завдань за алгоритмом, послуговуватися додатковими джерелами.
Достатній (алгоритмічно дієвий)	7	Здобувач вищої освіти правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими поняттями та категоріями, встановлює причинно-наслідкові зв’язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання; вміє самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; складати таблиці, схеми та ін.
	8	Знання здобувача вищої освіти досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал; уміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак із окремими неточностями; вміє самостійно працювати, обґрунтувати положення, має достатній рівень сформованих умінь і навичок.
	9	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим матеріалом з курсу, вміє аналізувати й систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття й категорії; може самостійно опрацьовувати матеріал,

		виконує прості творчі завдання та задачі; має сформовані типові методичні навички.
Високий (творчо-професійний)	10	Здобувач вищої освіти володіє глибокими і міцними знаннями; може визначати тенденції та суперечності різних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні тенденції, факти, явища, процеси; розв'язує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні явища, процеси.
	11	Здобувач вищої освіти володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний самостійно вивчити матеріал; оцінювати різноманітні явища, процеси; займає активну життєву позицію.
	12	Здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах.

Виведення підсумкового рейтингового балу поточного контролю навчальних занять (r_k) здійснюється за формулою:

$$r_k = (0,05 \times r_k^c + 0,4) \times \hat{r}_k,$$

де r_k^c – середня оцінка навчальної діяльності здобувача вищої освіти на навчальних заняттях з навчального (змістового) модуля, тобто частка від ділення суми всіх оцінок на їх кількість (беруться оцінки від 4 до 12, отримані на навчальних заняттях та оцінки, отримані після ліквідації здобувачем вищої освіти поточної заборгованості, а $\hat{r}_k$ – встановлений максимально можливий бал оцінювання результатів навчальної діяльності здобувача вищої освіти за результатами поточного контролю з урахуванням її вагомості.

Академічна доброчесність. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел списування, втручання в роботу

інших студентів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її не зарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. URL: https://integrity.kpnu.edu.ua/

Неформальна та/або інформальна освіта. Визнанання КПНУ ім. І. Огієнка результатів навчання, здобутих шляхом формальної або інформальної освіти регламентовано «Порядок визнання в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти (нова редакція)». URL:
https://drive.google.com/file/d/19GCSM3yK496gs8RQJp0mO9FjUJumB4T/view

У випадку, якщо здобувач освіти отримав знання у неформальній та інформальній освіті, зарахування результатів навчання здійснюється згідно Порядку визнання результатів навчання здобувачів вищої освіти, отриманих шляхом здобуття неформальної/інформальної освіти в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, зокрема, якщо їх тематика відповідає змісту навчальної дисципліни (окремій темі або змістовому модулю).

В неформальній освіті:

- закінчення професійних курсів, семінарів або тренінгів, тематика яких відповідає змісту навчальної дисципліни (окремій темі або змістовому модулю);
- підготовка конкурсної наукової роботи;
- призове місце на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт;
- призове місце на Всеукраїнській студентській олімпіаді.

В інформальній освіті:

- наявність наукової публікації;
- волонтерська діяльність.

Модульна контрольна робота. Мета її написання – виявити рівень теоретичних знань та практичних умінь і навичок здобувачів вищої освіти.

Модульна контрольна робота складається з двох теоретичних питань (кожне оцінюється 20 балами). Робота виконується у письмовій формі. До її написання допускаються всі здобувачі вищої освіти. Позитивну оцінку за МКР не рекомендується покращувати. Невиконання МКР оцінюється 0 балів.

Високий рівень 18-20 б.	Здобувач вищої освіти отримує 18-20 б. за відмінне виконання роботи та відповідей без істотних помилок та неточностей.
Достатній рівень 15-17 б.	Здобувач вищої освіти отримує 15-17 б. якщо робота виконана правильно, але допущені незначні помилки, що істотно не впливають на загальні висновки, щодо пояснення географічних процесів і явищ.
Середній	Здобувач вищої освіти отримує 12-14 б. якщо робота виконана не в

рівень 12-14 б.	повному обсязі, допущені помилки та неточності, відсутні висновки, що вказують на неповне розуміння студентом загальних географічних принципів і понять.
Початковий рівень менше ніж 12 б.	Здобувач вищої освіти отримує менше ніж 12 б. у разі допущення великої кількості помилок, що потребує додаткового опрацювання навчального матеріалу для отримання позитивної оцінки.

Здобувачі вищої освіти, які за результатами виконання МКР отримали рейтинговий бал менший 60 % від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для її виконання або не виконали її завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Питання модульної контрольної роботи (по 20 балів) оцінюються відповідно до таких критеріїв:

Узагальнена таблиця оцінювання модульної контрольної роботи (40 балів)

Рівень знань	Бали	Критерії оцінювання
Високий рівень	36-40 балів	Здобувач вищої освіти у відповідях на варіанти МКР демонструє глибокі знання, повною мірою володіє матеріалом, що дозволяє виявляти розуміння змісту предмету, його основних положень, категоріального апарату тощо, може обґрунтовувати свої судження, аргументуючи правильну відповідь, логічно та послідовно формулює текст відповідей на поставлені завдання.
Достатній рівень	30-35 балів	Результати відповідей здобувача вищої освіти на варіант МКР відповідають тим самим вимогам, що й для оцінки «відмінно», але при цьому здобувач допускає певні неточності та незначні помилки. Здобувач володіє матеріалом, правильно відповідаючи на поставлені завдання, логічно формулює відповіді, намагаючись аргументувати їх.
Середній рівень	24-29 бали	Відповіді здобувача вищої освіти на варіанти МКР дозволяють виявити знання і розуміння основних положень предмета, певне володіння категоріальним апаратом, проте характеризуються фрагментарністю, відсутністю повноти та аргументованості. Здобувач допускає помилки при відповідях на теоретичні та практичні завдання МКР, не вміє достатньо обґрунтувати свої судження.
Початковий рівень	23 і менше балів	Відповіді здобувача вищої освіти на варіант МКР не виявили знань та розуміння основних положень предмета, що спричинило значну кількість помилок або, взагалі, повну/часткову відсутність відповідей. Здобувач не вміє логічно побудувати відповідь, обґрунтовувати свої судження, плутається у розумінні категоріального апарату тощо.

Передбачене також написання модульної контрольної роботи з використанням платформи для дистанційного навчання Moodle.

Контроль за самостійною роботою (10 балів) здійснюється на основі перевірки частини питань (бесіда, опитування, письмові відповіді) з кожної теми, які виносяться на самостійне опрацювання

Загальна оцінка за освітній компонент визначається шляхом сумування

кількості балів за поточного і модульного контролю та самостійної роботи.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти з освітнього компоненту здійснюється відповідно до таблиці:

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	**Оцінка за шкалою ECTS**	**Національна залікова оцінка**
90-100	A (відмінно)	зараховано
82-89	B (дуже добре)	
75-81	C (добре)	
67-74	D (задовільно)	
60-66	E (достатньо)	
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	не зараховано
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)	

12. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна (за потребою).

Настінні навчальні карти, навчальні топографічні карти, атласи, таблиці, навчальні наочні матеріали.

Вивчення курсу не потребує спеціального матеріально-технічного та/або інформаційного забезпечення, однак можливе використання телевізора, проектора й ноутбука / персонального комп'ютера для створення та демонстрації презентацій. Передбачається застосування об'єктно-модульного динамічного середовища навчання MOODLE. Можливе використання застосунків для проведення онлайнових відеоконференцій.

13. Рекомендована література

Основна література

1. Гарбар В. В., Лісовський А. С., Придеткевич С. С. Гумусовий стан рендзин (Rendzic Leptosols) Подільських Товтр. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки*. 2022. Т. 27, вип. 1 (40). С. 51–60. URL: http://liber.onu.edu.ua/pdf/ONU_Visnik_GGF_1_2022.pdf
2. Лісовський А. С., Гарбар В. В. Фізико-хімічні властивості чорноземів типових Придністерського Поділля. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*. Тернопіль : Тайп, 2021. № 2 (51). С. 57–64. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/23685
3. Наконечний Ю. І. Практикум з ґрунтознавства і географії ґрунтів : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2013. 373 с.
4. Позняк С. П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів : підручник : у 2 ч. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. Ч. 2. 286 с.

5. Позняк С. П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів : підручник : у 2 ч. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. Ч. 1. 270 с.

Допоміжна література

1. Клапчук В., Баранник А., Гарбар В., Лісовський А. С. Формування сучасної української школи ґрунтознавства: етапи становлення. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2024. № 2 (57). С. 14–21. DOI: https://doi.org/10.25128/2519-4577.24.2.2
2. Войтовик М. В., Баранник А. В., Гарбар В. В., Лісовський А. С. Практичний моніторинг родючості ґрунту з впровадження ґрунтозберігаючих систем землеробства (на прикладі технології No-Till). *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2024. Вип. 4 (45). С. 7–16. DOI: https://doi.org/10.37406/2706-9052-2024-4
3. Аріон О. В., Купач Т. Г., Дем'яненко С. О. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства : навч.-метод. посіб. Київ, 2017. 226 с.
4. Назаренко І. І., Польчина С. М., Дмитрук Ю. М. та ін. Ґрунтознавство з основами геології : підручник. Чернівці : Книги XXI, 2006. 504 с.
5. Лозовіцький П. С. Ґрунтознавство : підручник для екологів. Київ ; Житомир : ПП «Рута», 2013. 456 с.
6. Папіш І. Я., Ямелинець Т. С. Практикум з картографії ґрунтів : навч. посіб. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 450 с.

14.Рекомендовані джерела інформації

Корисні ресурси Інтернету із зазначенням адрес вебсайтів:

Джерело, установа	Інтернет-адреса
Організація Об'єднаних Націй	http://www.un.org
Представництво ООН в Україні	http://www.un.kiev.ua
Population Reference Bureau	http://www.prb.org
Demographic Yeabook System	http://www.millenniumindicator
United Nations Statistic Division	http://unstats.un.org/unsd/ demographic/products/
ЮНЕСКО	http://portal.unesco.org
World Urbanization Prospects	http://esa.un.org
Міжнародна організація праці (МОП)	http://www.ilo.org.un
Представництво МОП в Україні	http://www.un.kiev.ua/ilo
Міжнародна організація з міграції (МОМ)	http://www.iom.org.un
Всесвітня організація з охорони здоров'я	http://www.who.org.un

Представництво ВООЗ в Україні	http://www.un.kiev.ua/who
Світовий банк	http: / /web.worldbank.org
Державний комітет статистики України	http://www.ukrstat.gov.ua
Результати Першого Всеукраїнського перепису населення 2001 р.	http://www.ukrcensus.gov.ua
Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України	http://www.idss.org.ua
Світова книга фактів	http://www.cia.gov/cia/publitions/ factbook/docs/